

Duhovne popijevke iz Hercegovine

POPIJEVKE BOŽIČNOG VREMENA

Don Niko Luburić, Mostar

1. Nekadašnji božićni običaji uz božićne popijevke

Nestalo je masovnog siromaštva po našim selima. Nema više slamatih kućica ni ognjišta u njima. Materijalno blagostanje potisnulo je brojne običaje. Ali sa slikovitim okvirom prvoga betlehenskog Božića nekako je iščezla i duboka, neodoljiva radost koja je bujala pod čađavim krovovima naših seoskih kuća. Ne mislim da se jednim opisom može vratiti nešto neopisivo, ali mi se čini da bi onima, koji budu čitali ove retke, bilo barem zanimljivo čuti na koji način je hercegovački katolik u svojim selima slavio Božić početkom ovog stoljeća.

Već početkom prosinca prestajale bi uobičajene pjesme u narodu. Da božićno veselje bude što bogatije i sadržajnije, trebalo je postiti i od veselja i od popjevaka. Tek zadnjih dana pred Božić počinjala je tiha proba božićne pjesme: *U se vrijeme godišta*.¹

Na Badnji dan ujutro obitelj bi se okupila u stojnoj kući oko ognjišta, na kojemu je gorjela vatra. Nakon zajedničke molitve domaćin bi odredio što će tko raditi. Djeca i mladi bi išli brati bršljana i kititi kuće. Domaćin ili koji odrasli muškarac išao bi u ogradu usjeći dubove-badnjake. Badnjaci bi se prislonili uza zid pokraj vrata stojne kuće. Domaćica i ostali ukućani bi temeljito čistili kuću i pripremali jelo. Kad bi se navečer obitelj okupila, domaćica je u kući pripremila blagoslovljene vode, a u drugom sudu žita. Prije zajedničke molitve unosilo se badnjake uz uobičajene pozdrave. Domaćina i ostale ukućane, koji su unosili badnjake, posipali su pripremljenim žitom i u isto vrijeme škropilo bi ih se blagoslovljenom vodom. Badnjake se stavljalo na ognjište. Nakon toga bi domaćin započinjao zajedničku večernju molitvu. Iza molitve slijedi večera. Badnjaci gore. Na njima sutrašnji ručak. Već odjekuje: *U se vrijeme godišta*. Na Božić svi ustaju rano u zoru. Veselo se pozdravlja uz uobičajene pozdrave. Nakon zajedničke molitve i doručka išli bi susjedima čestitati Božić, a potom su se svi spremali k misi. Iščekivali bi se i u velikim skupinama, išli bi k misi pjevajući. Božićna radost dostigla bi svoj vrhunac kad bi iz stotine grla odjeknula naša stara pjesma: *U ponoć se Bog rodi, nebo zemlju prosvijetli...*²

Iza mise se ne bi išlo odmah kući. Zavađeni se pomiruju. Jedni drugima čestitaju Božić i časte se pićem i voćem. Veselje nalazi oduška u pjesmi. Pjeva staro i mlado,

muško i žensko: *Božić nam je, drago nam je..., Božić nam je, milo nam je..., Što Božiću ne pjevamo...* U srcima se razlijeva čudesan mir, što ga je Bog donio ljudima dobre volje. Mladi se hvataju u kolo. Iza kola drugi pjevaju gangu, brojkavicu (brojalicu, broju) ili uzgor. Podalje zasjednu stariji ljudi s komadom pršuta i pogače u ruci ili razgrnu pred sobom pečeno i vareno meso i uštipke, pomalo zalijevaju vinom i jedan drugoga dočikaju napjevom, što se zove putnički (kod kojega se obvezno stavi prst u uho). Mladići i djevojke jedni drugima bacali su naranče ili nakićene jabuke. Bio bi to izraz osobite naklonosti, ali je tu bilo i šale. Na poziv nekoga starijega pošlo bi se u veselju i pjesmi kućama.³ Oko podne bi bila užina ili ručak. Obitelji, koje zajednički slave Božić, sastanu se u jednoj kući na užinu, u drugoj na večeru i oba puta pale svijeće. Molitvom se počinje i završava jelo. Kad se počne jesti tvrđa hrana, domaćin prvi uzme bukaru s vinom, zapjeva putnički i nazdravi ostalima. Iza užine obilazili su starije ljude i žene i išlo se na zajedničku zabavu. U svakom selu, pa i u većem zaseoku, bilo je određeno mjesto gdje bi se skupljali stari i mladi. Tu bi se igralo i pjevalo, kako bi tko znao i mogao. Svirka, igra, pjesma, šala, a sve pristojno i u međusobnom poštivanju. U sunoćanje svatko ide svojoj kući. Domaćin predmoli zajedničku večernju molitvu. Kad stopanjića postavi večeru, svi sjedaju za okruglu siniju i mole za blagoslov. Iza toga domaćin pali tri svijeće zabodene u zrnje žita. Pjevanje i nazdravljanje počinje opet domaćin. Na kraju večere domaćin uzme komad kruha, zamoči ga u vino i tim kruhom gasi svijeće. Svi od tog kruha dobiju pomalo, a zatim popiju i po gutljaj vina za dobro zdravlje. Nakon toga se svi zajedno pomole. Slavlje se nastavlja uz pjesmu do kasno u noć.⁴

Ovim prikazom pokušao sam ukratko opisati nekadašnje božićne običaje u Hercegovini na temelju postojećih pisanih izvora i razgovora sa starijim ljudima moga kraja. Želio sam posebno istaknuti i naglasiti s kakvim je i kolikim izrazom veselja hercegovački katolik slavio svoje božićne svetinje. Ali isto tako, želio sam još istaknuti i naglasiti, da se običaji i pjesma međusobno prožimlju, jedno iz drugog proizlaze, jedno o drugom ovise. Moglo bi se na kraju reći da nije bilo običaja u jednom narodu, ne bi bilo ni pjesme i obratno. U takvom veselju i radosti Hercegovac je sigurno stvarao i svoju vlastitu pjesmu i melodiju. Sasvim je sigurno da mu je nitko drugi nije napisao ni komponirao. Sam ju je, dakle, stvarao. Ta pjesma, kao izraz nama danas neshvatljivog veselja, bila je, kako smo čuli, osobita značajka božićnog raspoloženja. Ona je odzvanjala na sve strane, u svako doba dana i noći. Pjevalo je staro i mlado, bogato i siromašno. Pa zato neka ovo ostane kao čarobni isječak iz naše prošlosti. Isječak kojega se ne bi smjelo zaboraviti, a ni odbaciti.

2. Božićne popijevke

Zanimajući se za autohtone (urođene) napjeve božićnih popjevaka u Hercegovini, zapisao sam ih više, a analizirao posebno samo one koji su karakteristični po svojoj melodijskoj liniji.

Kao prvi primjer izabrao sam božićnu popijevku: *U se vrijeme godišta*, koja se pjevala u Hercegovini uz *Zdravo Tijelo Isusovo* i *Gospin plač* još u vrijeme turske okupacije, u prvoj polovici prošloga stoljeća. Zapravo to su jedine duhovne popijevke koje je u to vrijeme hercegovački katolik poznao i pjevao za vrijeme slavljenja sv. mise.⁵ Dva napjeva su iz zapadne Hercegovine (Mostar i Donji Brišnik), a treći iz istočne Hercegovine (Donje Hrasno). Ostale napjeve, koji se razlikuju od spomenuta tri uz male varijante, objelodanjujem samo u izvornoj intonaciji.

Starije katoličko pučanstvo u Hercegovini je do danas zadržalo u pamćenju i druge autohtone božićne popijevke (s duhovnim tekstom) koje su se pjevale kroz božićno vrijeme u narodnom slavlju izvan crkve. U narodu su poznate i kao brojalice (brojkavice, broje). Neke od njih sam također posebno zapisao i meliografski obradio. Bit će ih svakako zanimljivo poslušati i proučiti. Prije notnih prikaza, želio bih najprije o svakoj vrsti dati nekoliko stručnih, jezičnih, literarnih i povijesnih tumačenja.

a) *U se vrijeme godišta*

Najpopularnija od svih božićnih popjevaka u Hercegovini je svakako: *U se vrijeme godišta*, ili kako danas u nekim župama, gdje ne znaju ili su zaboravili starohrvatsku pokaznu zamjenicu „se“ (ovaj, ova, ovo), pjevaju: *U sve vrijeme godišta*.

Starohrvatska pokazna zamjenica „se“ (ovaj, ova, ovo) „izišla je iz crkve“ kad se sv. misa počela slaviti na živom jeziku. Promjena zamjenice „se“ u pridjev „sve“ odražava potpuno nerazumijevanje, jezični primitivizam, pa se ni u kom slučaju ne može održati ni tolerirati. Neke hrvatske liturgijske pjesmarice donose i prijevod prvog stiha koji glasi: *U to vrijeme godišta*. I taj prijevod nije točan jer se zamjenica „to“ upotrebljava samo za nekoga ili za nešto.⁶ Po tekstu ova pjesma nije izvorno hrvatska, već je prijevod stare latinske pjesme: *In hoc anni circulo* koju nalazimo već u rukopisima XIV. stoljeća. U hrvatskom ruhu imamo je već od XV. stoljeća. Po tome pripada među najstarije hrvatske ne samo božićne, već uopće hrvatske pjesme, a prepjevali su je vjerojatno na hrvatski jezik stari naši „začinjavci“ o kojima je govorio Marko Marulić u prijevodu svoje *Judite*.⁷

Tekst pjesme u današnjem izdanju, koji se pjeva u Hercegovini, prepisao sam iz *Molitvenika* fra Anđela Nuića,

hercegovačkog franjevca. Zadnji stih svake strofe u ovoj pjesmi ističe Marijinu nezaobilaznu ulogu i mjesto u dolasku Spasitelja na svijet i u događaju spasenja. Možda bi se ta uloga smjela opisati kao posrednička i suotkupiteljska: Marija je posrednica uz Posrednika i svojim udioništvom u otkupljenju suotkupiteljica – „sredstvo“ po kojem Mironosac ulazi u svijet i daje mir, slobodu, spas, svjetlo, život, radost. Uz to se dakako miješaju na svoj način idilični opisi pojedinih momenata vezanih uz Gospodnje rođenje. Posebnu skupinu tvore strofe koje izravno tematiziraju slavu Božju, koja se otkriva u svim događajima intimno vezanim uz Marijin život, te potiče ljude na poklonstvo. Posebno je pak dirljiv motiv majčinog klanjanja djetetu; uz to klanjanje ide i poklonstvo anđela i pastira, pače svega svijeta. U dugačkom nizanju strofa kao da se želi istaknuti neobuhvatnost misterija utjelovljenja i rođenja Gospodnjeg, njegova neizrecivost i beskrajno čuđenje pred tim jedinstvenim, a ipak tako neprimjetnim događajem u stvarnosti.

Popijevka se ne pjeva samo u Hercegovini, nego i u Bosni, po cijeloj Dalmaciji, u Istri i Hrvatskom Primorju.⁸ Kod nas u Hercegovini pjeva se u božićno vrijeme nakon prvog čitanja u misi umjesto pripjevne psalma i prije evanđelja. Sav puk ustane kad se započne pjevati: *U se vrijeme godišta*. Ništa se ljepše ne može doživjeti u crkvi nego kada iz stotine grla odjekuje skladno pjevanje te božićne pjesme. Toga časa bi propjevao i onaj tko nema sluha. Pjeva muško i žensko, staro i mlado, zapravo cijela Crkva pjeva.

Ne pjeva se svugdje jednako, već manje-više i posve različito u većini župa. Onaj koji bude htio upoznati i ostale varijante spomenutoga napjeva, nakon što prestanu ove ratne strahote i nastupi mir, a s njim normalni uvjeti za život, trebat će to sabiranje nastaviti.

1. Prvi stih popijevke: U SE VRIJEME GODIŠTA
(Posebni naslov): U SE VRIJEME GODIŠTA

PJEVAČ:

Ime i prezime: s. GRACIJA AKMADŽIĆ

Starost: 50 godina

Zvanje: časna sestra

Rodom iz: Drinovci

Ostali podaci o pjevaču: voditeljica Katedralnog zbora

ZAPIS:

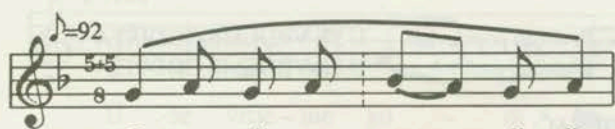
Datum: 10. prosinca 1991. god.

Mjesto: Mostar

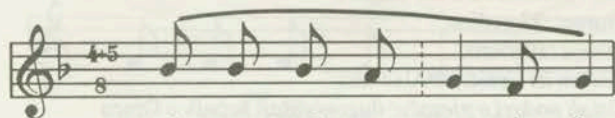
Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

U se vrije-me go - di - šta

mir se svije - tu na - vje - šta:

po - ro - đe - nje Dje - ti - ća

od Dje - vi - ce Ma - ri - je.

2. Prvi stih popijevke: U SE VRIME GODIŠĆA
(Posebni naslov): U SE VRIME GODIŠĆA

PJEVAČ:

Ime i prezime: s. SLAVICA TOMIĆ

Starost: 36 godina

Zvanje: časna sestra

Rodom iz: Donji Brišnik ž. Bukovica

Ostali podaci o pjevaču: klanjateljica Krvi Kristove

ZAPIS:

Datum: 2. svibnja 1992. god.

Mjesto: Donji Brišnik ž. Bukovica

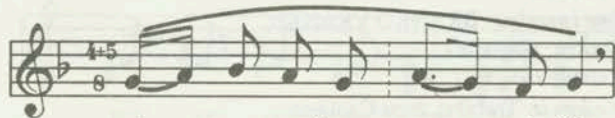
Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

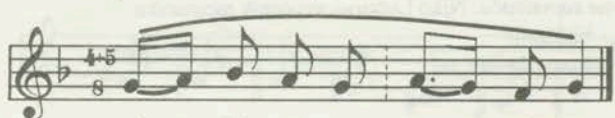
U se vri - me go - di - šća,

mir se svitu na - vi - šća

po - ro - đe - nje Di - ti - ća

od Di - vi - ce Ma - ri - je.

3. Prvi stih popijevke: U SE VRIJEME GODIŠTA
(Posebni naslov): U SE VRIJEME GODIŠTA

PJEVAČ:

Ime i prezime: RUŽA NJAVRO

Starost: 20 godina

Zvanje: radnica

Rodom iz: Donje Hrasno (Hutovo)

Ostali podaci o pjevaču: član župnog zbora

ZAPIS:

Datum: 28. studenoga 1991. god.

Mjesto: Donje Hrasno (Hutovo)

Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

U se vrije-me go - di - šta

mir se svije - tu na - vje - šta:

po - ro - đe - nje Dje - ti - ća

od Dje - vi - ce Ma - ri - je.

4. Prvi stih popijevke: U SE VRIJEME GODIŠTA
(Posebni naslov): U SE VRIJEME GODIŠTA

PJEVAČ:

Ime i prezime: DRAGO LUBURIĆ

Starost: 36 godina

Zvanje: poljoprivrednik

Rodom iz: Studenci

Ostali podaci o pjevaču: član župnog zbora

ZAPIS:

Datum: 20. prosinca 1991. god.

Mjesto: Studenci

Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

$\text{♩} = 100$

U se vrije - me go - di - šta
mir se svije - tu na - vje - šta:
po - ro - đe - nje Dje - ti - ća
od Dje - vi - ce Ma - ri - je.

5. Prvi stih popijevke: U SE VRIJEME GODIŠTA
(Posebni naslov): U SE VRIJEME GODIŠTA

PJEVAČ:

Ime i prezime: CVIJA MARIĆ

Starost: 80 godina

Zvanje: domaćica

Rodom iz: Orlja, župa Stolac

Ostali podaci o pjevaču: voli pučku popijevku i rado je pjeva

ZAPIS:

Datum: 5. prosinca 1991. god.

Mjesto: Orlja, župa Stolac

Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

$\text{♩} = 112$

U se vrije - me go - di - šta
mir se svije - tu na - vje - šta:
po - ro - đe - nje Dje - ti - ća
od Dje - vi - ce Ma - ri - je.

6. Prvi stih popijevke: U SE VRIJEME GODIŠTA
(Posebni naslov): U SE VRIJEME GODIŠTA

PJEVAČ:

Ime i prezime: ĐURO KULAŠ

Starost: 72 godine

Zvanje: svećenik

Rodom iz: Crnići, ž. Aladinići

Ostali podaci o pjevaču: dugogodišnji župnik u Gracu kod Neuma

ZAPIS:

Datum: 29. prosinca 1991. god.

Mjesto: Gradac kod Neuma

Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

$\text{♩} = 112$

U se vrije - me go - di - šta
mir se svije - tu na - vje - šta:
po - ro - đe - nje Dje - ti - ća
od Dje - vi - ce Ma - ri - je.

7. Prvi stih popijevke: U SE VRIJEME GODIŠTA
(Posebni naslov): U SE VRIJEME GODIŠTA

PJEVAČ:

Ime i prezime: BRANKO VRANKIĆ

Starost: 60 godina

Zvanje: radnik

Rodom iz: Trebižat, župa Čapljina

Ostali podaci o pjevaču: voli stare običaje i predmete

ZAPIS:

Datum: 5. siječnja 1992. god.

Mjesto: Trebižat, župa Čapljina

Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

$\text{♩}=100$

U se vrije - me go - di - šta
 mir se svi je - tu na - vje - šta:
 po - ro - đe - nje Dje - ti - ća
 od Dje - vi - ce Ma - ri - je.

8. Prvi stih popijevke: U SE VRIME GODIŠTA
 (Posebni naslov): U SE VRIME GODIŠTA

PJEVAČ:

Ime i prezime: s. BRIGITA LUBURIĆ
Starost: 44 godine
Zvanje: časna sestra
Rodom iz: Radišići, župa Humac
Ostali podaci o pjevaču: voditeljica župnog zbora

ZAPIS:

Datum: 2. veljače 1992. god.
Mjesto: Radišići, župa Humac
Pokrajina: Hercegovina
Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije
Tiskano (da-ne): ne

$\text{♩}=100$

U se vri - me go - di - šta
 mir se svi - tu na - vi - šta:
 po - ro - đe - nje Di - ti - ća
 od Di - vi - ce Ma - ri - je.

9. Prvi stih popijevke: U SE VRIJEME GODIŠTA
 (Posebni naslov): U SE VRIJEME GODIŠTA

PJEVAČ:

Ime i prezime: VLADO MILETIĆ
Starost: 23 godine
Zvanje: student
Rodom iz: Čelebići, župa Konjic
Ostali podaci o pjevaču: bogoslov hercegovačke franjevačke provincije

ZAPIS:

Datum: 21. travnja 1992. god.
Mjesto: Čelebići, župa Konjic
Pokrajina: Hercegovina
Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije
Tiskano (da-ne): ne

$\text{♩}=104$

U se vrije - me go - di - šta
 mir se svi je - tu na - vje - šta:
 po - ro - đe - nje Dje - ti - ća
 od Dje - vi - ce Ma - ri - je.

b) Božićne brojalice

Osim ove najpopularnije božićne popijevke: *U se vrijeme godišta* poznate su i druge koje se pjevaju kroz božićno vrijeme, ali samo u narodnom slavlju izvan crkve. Pjevaju se samo u Hercegovini. Narod ih je ispjevao i u narodu se pjevaju od početka ovog stoljeća, prema kazivanju najstarijih ljudi koji i danas žive. To su: *Božić nam je, drago nam je, Božić nam je, mило nam je, što Božiću ne pjevamo* i dr. Ja sam čuo i zapisao samo ove, a u narodu su poznate i kao brojalice (brojkavice, broje).⁹ Budući da završavaju prijevom „veselo”, u nekim mjestima nazivaju se „veselanje”, a u nekim drugim prema prvom stihu popijevke kao u ovom odlomku.

Ovaj način pjevanja mogli bismo nazvati oglazbljeno pripovijedanje. Naime, melodijski ambitus ovih napjeva vrlo je malen. Gotovo sve koje sam zapisao pjevaju se u opsegu male terce, a ima i onih čiji melodijski tonovi dodiruju i kvartu.

Tekstovi su im po sadržaju i strukturi različiti: ima osmeraca, šesteraca kao u ovom slučaju s dva i više stihova religioznog sadržaja (u narodu su poznatije brojalice svjetovnog sadržaja). Sva četiri teksta (četiri napjeva) više odražavaju folklorne motive vezane uz svetkovinu Božića, nego li molitve koje bi opisivali i izricali božićni misterij. Samo božićno otajstvo više je ovdje povod, pretpostavka i pozadina za veselje i radost koji su konstitutivni za poruku Božića.

Općenito, brojalice su se pjevale skupno i pojedinačno u narodnom veselju, a najviše su ih pjevale starije žene, kako bi prikratile duge zimske noći listajući duhan i češljajući vunu.

Pjevanje brojalice organizirano je prema principima strukture kratkog napjeva koji inače služi za kazivanje dugačkih pjesama, pjesama narativnog karaktera s velikim brojem stihova.

Napjevi starinskih brojalice su kratki, podređeni tekstu, silabični, ritmičkih i melodijskih kretanja tako oblikovani da omogućuju logično i točno pripovijedanje i nesmetano shvaćanje sadržaja.

Općenito, starinske su brojalice nastale iz vjerskih motiva, ali i iz folklorne prakse. I danas postoje, ali samo u sjećanju starijih ljudi i žena, a ponegdje i mladih.¹⁰ Zapisao sam samo nekoliko primjera, a vjerujem da ih ima još više. No, njih sam ostavio za neka bolja i mirnija vremena.

10. Prvi stih popijevke: BOŽIĆ NAM JE, MILO NAM JE
(Posebni naslov):

PJEVAČ:

Ime i prezime: MARKO LUBURIĆ

Starost: 68 godina

Zvanje: poljoprivrednik

Rodom iz: Studenci

Ostali podaci o pjevaču: poznat u mjestu kao dobar pučki pjevač

ZAPIS:

Datum: 20. prosinca 1991. god.

Mjesto: Studenci

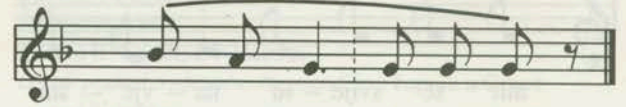
Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

Bo - žić nam je, mi - lo nam je,

ro - de moj, ro - de moj!

11. Prvi stih popijevke: ŠTO BOŽIĆU NE PJEVAMO
(Posebni naslov):

PJEVAČ:

Ime i prezime: MARA NJAVRO

Starost: 81 godina

Zvanje: domaćica

Rodom iz: Donje Hrasno (Hutovo)

Ostali podaci o pjevaču: još uvijek dobrog sluha i pamćenja

ZAPIS:

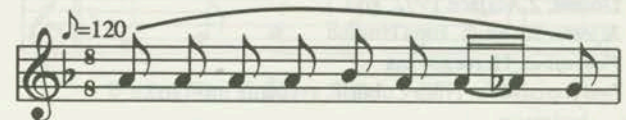
Datum: 28. studenoga 1991. god.

Mjesto: Donje Hrasno (Hutovo)

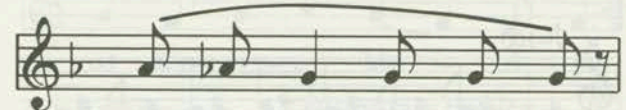
Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

Što Bo - ži - ću ne pje - va - mo,

ve - se - lo, ve - se - lo,

Što Bo - ži - ću ne pje - va - mo,

ve - se - lo, ve - se - lo.

12. Prvi stih popijevke: BOŽIĆ NAM JE, MILO NAM JE

(Posebni naslov):

PJEVAČ:

Ime i prezime: CVIJA MARIĆ

Starost: 80 godina

Zvanje: domaćica

Rodom iz: Orlja, župa Stolac

Ostali podaci o pjevaču: voli pučku popijevku i rado je pjeva

ZAPIS:

Datum: 5. prosinca 1991. god.

Mjesto: Orlja, župa Stolac

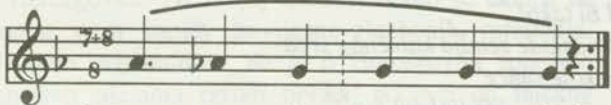
Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

Tiskano (da-ne): ne

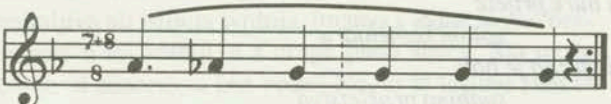
1. Bo - žić nam je, mi - lo nam je,
2. Što Bo - ži - ća ne - pje - va - mo,

1. ve - se - lo, ve - se - lo!
2. ve - se - lo, ve - se - lo!

3. E - to Bo - že pre - ko vo - de,
4. Mi mu se ve - se - li - mo,

3. ve - se - lo, ve - se - lo!
4. ve - se - lo, ve - se - lo!

13. Prvi stih popijevke: BOŽIĆ NAM JE, DRAGO NAM JE

(Posebni naslov):

PJEVAČ:

Ime i prezime: BLAGO VRANKIĆ, JANJA MASLAĆ

Starost: 66 godina, 63 godina

Zvanje: nastavnik, domaćica

Rodom iz: Trebižat, župa Čapljina

Ostali podaci o pjevaču: Blago i Janja su brat i sestra

ZAPIS:

Datum: 5. siječnja 1992. god.

Mjesto: Trebižat, župa Čapljina

Pokrajina: Hercegovina

Ime zapisivača: Niko Luburić, svećenik mostarske biskupije

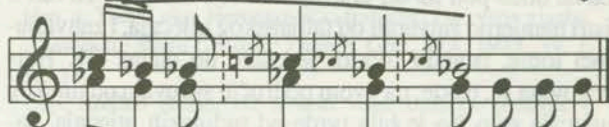
Tiskano (da-ne): ne

Bo - žić nam je, dra - go nam je,
ve - se - lo, ve - se - lo, ve -

ve - se - lo, ve - se - lo, ve -
se - lo, ve - se - lo - - - j.

se - lo, ve - se - lo - ho - ha - haj.

ZAKLJUČAK

(KORIZMENE, EUHARISTIJSKE I BOŽIĆNE DUHOVNE POPIJEVKE IZ HERCEGOVINE)*

Dok sam bilježio duhovne popijevke iz Hercegovine, ipak nisam bio dovoljno svjestan činjenice da sam im, možda, posljednjim živim svjedokom. Ovdje prvenstveno mislim na napjeve starije tradicije koje pamti jedino starije pučanstvo, posebice na napjeve koji se pjevaju izvan crkve, na narodnom slavlju. Ako tako zaista jest, onda ovaj moj rad neka bude istinsko svjedočenje jedne neprolazne glazbeno-duhovne vrijednosti hrvatskog katoličkog bića na ovim prostorima.

Popijevke *U se vrijeme godišta* i *Zdravo Tijelo Isusova* crkvene su popijevke i zato imaju neprolazan karakter. One će se sigurno i dalje rado pjevati u hercegovačkim crkvama jer su jedne od najstarijih, a i, kako smo čuli, najpopularnije od svih ostalih popjevaka na ovim prostorima. Možda će ih samo katoličko pučanstvo vjerničkom praksom u svojim crkvama, s vremenom, još obogatiti novijim i bogatijim varijantama.

* Vidi: *Sveta Cecilija*, 1993., br. 1 i 2.

Popijevka *Gospin plač* još se uvijek pjeva u nekim hercegovačkim crkvama u korizmeno vrijeme, ali se prvenstveno pjevala u puku, pojedinačno ili skupno. I ova popijevka ima svoje duboke korijene, pa stoga mislim, da je katoličko pučanstvo uz brigu svojih duhovnih pastira neće odbaciti, a ni zaboraviti. Iluzorno je smatrati mogućim, objasniti ljepotu i jedinstvenu vrijednost duhovne popijevke ove vrste, bez poniranja u njezinu klicu, bez poznavanja onoga tko ju je stvarao i uvjeta u kojima je taj isti živio.

Po mom mišljenju, ovakvo pjevanje ima svoj motiv u koralnom pjevanju, u onom pjevanju koje se pjevalo u samostanima i u crkvama. Ali to što se pjevalo u samostanima i crkvama, što su pjevali školovani redovnici i svećenici, to je bilo za priprosti puk komplicirano, pa je on to sebi malo pojednostavnio i prilagodio.

Teško je reći kad je ovakvo pjevanje počelo. Svakako prije dolaska Turaka jer se u ovim napjevima ne osjeća turski utjecaj. Hercegovina se namjerno zatvarala u sebe, da ne dođe pod turski utjecaj. Isto kao što su se Hrvati u Istri namjerno zatvarali od talijanskog utjecaja, i zahvaljujući tome, istarski folklor je ostao do danas živ. Hercegovina se, dakle, na ovom području sačuvala od turskog utjecaja zato što je bila tvrđa od tuđinskih utjecaja, zadržavši tako svoju duhovno-glazbenu autohtonost. Turski je utjecaj sevdah, melizam, a ove popijevke su po svojim napjevima starije od Turaka, jer su iz koralnog doba. Zapravo nije to ni utjecaj koralna, to je samo prožimanje s koralom. Nije hercegovački čovjek slušao koral koji bi na njega mogao utjecati, a to se prožimanje moglo i dogoditi prigodom dolaska misionara sa Zapada na hercegovačko tlo, koji su sa sobom donosili koralne napjeve.

Na ove napjeve je svakako izvršio utjecaj geografski položaj Hercegovine. Ako je netko cijeli život živio na vrhu brda, što je on mogao gore čuti? Kakve melodije? U takvim uvjetima mogao je proizvesti samo melodije, koje će se kretati u nekom malom ambitusu. Upravo taj mali ambitus i odgovara tom mentalitetu šturom i tvrdom kakav je u Hercegovini. A osim toga obični puk kad pjeva, ne da se mučiti. Osjetio je, da se npr. s tri note može sve reći i da su mu te tri note dovoljne.

Iz doba prije dolaska Turaka, nisam pronašao pisane riječi ni zapise o duhovnoj popijevci u Hercegovini. To ne znači, da nije bilo napjeva ove vrste. Treba istraživati. Treba putovati možda daleko, da bi se pronašlo, da se u Hercegovini nekad nešto pjevalo. Ovo što sam zapisao, to je puk tako pjevao i sačuvalo. To je, dakle, samo zapis, a dalje ne želim govoriti. To bi bilo previše za ovaj moj rad. Kad bude ovakvih zapisa više, možda će netko doći tko će od ovoga napraviti sintezu.

I na kraju želio bih još dodati da uopće napjevi starije tradicije koje pamti jedino starije pučanstvo u Hercegovini, pred novokomponiranom glazbom, nažalost uzmiču

i posve nestaju. Na njihovu baštinu dolazi tuđa glazba i tako zapažam da novija tradicija uzima starijoj pravo na život i opstanak. Gubljenjem napjeva, posebice napjeva duhovnog sadržaja, nažalost, gubi se i vlastito obilježje i mogućnost izvornog očitovanja vlastitosti.

HERCEGOVINA

I reče Bog:

*Neka bude zemlja
kamena i gola
bezvodna i suncem
vječno obasjana;
neka bude zemlja
u kojoj ću moći
ja patnik i putnik
reći svoju riječ;
zemlja sna i groze
rasadište nade
grad razoren zrakom mojega života
tvrđava – zgarište
pepala
i krvi.*

I bi tako!

*I nastade zemlja kamenog srca
u koje sunce
žar ljubavi stavi
i nastade zemlja
grobište samoće
i posuta dračom
posta znak života.*

I vječno je taru

*nevolje i boli
i bure prijete
golom kamenjaru
i vječno je boli
sudbina prokletstva
što joj odrediše
tako, tako davno.*

Tu na kamenjaru

*nekoć život niče
– cvijet u oluji
– kaplja oceana
i od tada stalno
sudbine se bore
s vječnošću
sa zrakom
prijetnje smaknuća.*

*I postade zemlja
pobjede života
uporište vječno
besmrtnosti nade
urešena slavom
nesreće i znoja
i zrakom vječnog
sunca oslikana.*

*I postade zemlja
prkosa i strave
orao što kliče
u cik praskozorja
uporište vjere
u život
u sreću
i gorski izvor
riječi
ne(do)rečenih.¹¹*

Hrvoslav Svačić

Htio bih završiti ovaj prikaz duhovnih popjevaka iz Hercegovine pjesmotvorom Hrvoslava Svačića s naslovom Hercegovina. To je jedan od pjesničkih bisera ispjevanih o Hercegovini. Po svojoj tematici dobro se uklapa na koncu ovih mojih povijesno-glazbenih refleksija. Usputno pripominjem da je o Hercegovini spjevano mnoštvo pjesama raznih oblika, počevši od pučkog pjesmotvorja (narodna poezija) do onih vrhunskih pjesama koje je spjevao Antun Branko Šimić, Pero Pavlović, Janko Bubalo, Mak Dizdar i drugi. Ja sam se ipak opredijelio za ovu Svačićevu pjesmu, koja odiše biblijskim stilom i elegantnošću što je značajka visokog poetskog stila.

Hercegovina se pojavljuje u pjesničkoj viziji kao zemlja „bezvodna i suncem vječno obasjana” što je svakako zanimljiva ali istinita tvrdnja. Imamo s jedne strane bezvodnost u toj zemlji, a s druge puno sunca. Što može zemlja sa suncem, a bez vode? No, to je uistinu Hercegovina, koja sve može.

Ona je također zemlja „sna i groze”, „zgarište pepela i krvi”, „grobište samoće”, „posuta dračom”. Iz takve zemlje opet niče život – ona je „znak života”, „pobjede života”, „besmrtnosti nade”. Takva je Hercegovina.

Pjesma nam donekle doziva u svijest svu mističnost škrtosti i kamenitosti ove zemlje, ali istodobno snagu njenih prohodnika koji su svikli na borbu, patnju, bol. Upravo iz toga niče ljubav i čežnja za vječnošću.

Pjesnici to znaju na svoj način izreći, a glazbenici opet na svoj. Nije stoga čudno da i melodije izrasle na tlu ove zemlje imaju svoju oporost, škrtost, zvonkost kamena, tugaljivost patnje i bola i obzore vječnosti.

Tko se ikada borio s kamenom, tvrdim hercegovačkim i zemljom suhom, bezvodnom, a suncem obasjanom, onda može shvatiti pjesmu na kraju dana, u predvečerje, kad zrikavci zriču u carstvu smilja i bosilja.

Eto, takva je naša zemlja Hercegovina, „hrvatska gruda nam’ sveta već tisuć’ ljeta”.¹² Ne damo te nikom, majko Hercegovino, Neretvu, sunce i smokve, kamen, pjesmu i vino. I danas kada u tebi rat bjesni, kada tuđin po koji puta već pokorit’ te hoće, ti ćeš ostati slobodna i ponosna na svoju prošlost, ali i dalje s pjesmom i s molitvom na usnama za svoju budućnost.

BILJEŠKE:

1. Žarko Ilić, Čarobni isječak prošlosti, u zborniku: *Kršni zavičaj*, Katolički župni ured Drinovci, 1972., br. 5, str. 4.
2. Isto, str. 7.
3. Isto, str. 8. i prema pripovijedanju Marka Luburića pok. Gabre iz Studenaca, rođen 1924. godine.
4. Isto
5. Usp. o. Tade Leko, Hercegovački franjevci i crkvena glazba, u časopisu: *Sveta Cecilija*; Zagreb, God. XIX, 1925., sv. 1, str. 18.
6. Usp. Srećko Bezić, Ne kvariti stare božićne pjesme, u časopisu: *Sveta Cecilija*; Zagreb, God. LIX, 1989., br. 4, str. 82.
7. Usp. o. Antonin Zaninović, Nekoliko božićnih napjeva iz Dalmacije, u časopisu: *Sveta Cecilija*; Zagreb, God. X, 1916., sv. 1, str. 4-5.
8. Isto, str. 5.
9. s. Marcelina Sušac (časna sestra hercegovačke franjevačke provincije), rođena 1933. god. u Gornjoj Blatnici, župa Gradnići, kaže kako su se ove popijevke u narodu zvale brojalice. Kad bi se ova popijevka htjela zapjevati, pripovijeda sestra, jedna od njih bi rekla: „Hoćemo li brojalice?”
10. Usp. Pero Martin Boras, *Folklorna glazba u Ljubuškomu* (diplomski rad), OOUR Prirodoslovno-matematičkih znanosti i studija odgojnih područja u Splitu; Split, 1986., str. 18.
11. Hrvoslav Svačić, Hercegovina, u zborniku: *Kršni zavičaj*, Katolički župni ured Drinovci, 1976., br. 9, str. 5.
12. Ranko Boban, *Hercegovina u srcu* (kazeta), Croatia records; Zagreb, 1992.